

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.6.22>

УДК 378.014.611(091)(045)

Н. М. Барабуха,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,

Навчально-науковий інститут неперервної освіти,

Національний авіаційний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9248-851X>

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

N. Barabukha,

PhD student of the Department of Public Management and Administration,

Educational and Scientific Institute of Continuing Education,

National Aviation University

HISTORICAL DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION

У статті досліджено європейські системи вищої освіти в умовах інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору. Виявлено спільні та унікальні риси освітніх систем різних європейських країн. Особливу увагу приділено питанням розвитку європейської вищої школи, з акцентом на пріоритетах, що визначають напрями вдосконалення організаційної

структури та забезпечення високої якості наукової і професійної підготовки. Серед них: інтернаціоналізація та глобалізація освітніх процесів, а також забезпечення якості вищої освіти. Також розглянуто вплив Болонського процесу на гармонізацію освітніх стандартів, мобільність студентів та викладачів, а також створення єдиного європейського освітнього простору. Крім того, стаття аналізує сучасні виклики та перспективи розвитку європейських вищих навчальних закладів, зокрема, впровадження нових технологій в навчальний процес, розвиток дистанційної освіти та постійного навчання протягом життя. Окрему увагу приділено питанням співпраці між європейськими університетами та їхніх зв'язків з промисловими підприємствами та дослідницькими центрами для забезпечення інтеграції освіти, науки та виробництва.

Також розглянуто розвиток вищої освіти в Україні в умовах інтеграції до європейського освітнього простору. Аналізується вплив європейських стандартів на українську систему вищої освіти, зокрема, впровадження Болонських принципів, розробка нових освітніх програм та підходів до навчання. Окрім того, стаття висвітлює зусилля України щодо інтернаціоналізації вищої освіти, залучення іноземних студентів та налагодження партнерських відносин з європейськими університетами.

Розглянуто питання цифровізації освітнього процесу, яке стало особливо актуальним в умовах війни, що триває в країні, та зруйнованої інфраструктури. Наголошено на важливості підтримки українських студентів та викладачів через міжнародні освітні програми та гранти. У статті також висвітлено перспективи розвитку вищої освіти в Україні після завершення війни, зокрема, відновлення матеріальної бази закладів освіти та подальша інтеграція до європейського освітнього простору.

The article explores European higher education systems in the context of integration into the European Higher Education Area. It identifies common and

unique features of educational systems in various European countries. Particular attention is given to the development of European higher education, focusing on priorities that determine the directions for improving organizational structure and ensuring high-quality scientific and professional training. These include the internationalization and globalization of educational processes and the assurance of higher education quality. The impact of the Bologna Process on the harmonization of educational standards, the mobility of students and faculty, and the creation of a unified European educational space is also discussed. Additionally, the article analyzes the contemporary challenges and prospects for the development of European higher education institutions, particularly the implementation of new technologies in the learning process, the development of distance education, and lifelong learning. Special attention is given to the collaboration between European universities and their connections with industrial enterprises and research centers to integrate education, science, and production.

The article also examines the development of higher education in Ukraine in the context of integration into the European Higher Education Area. The impact of European standards on the Ukrainian higher education system is analyzed, including the implementation of Bologna principles, the development of new educational programs, and approaches to teaching. Furthermore, the article highlights Ukraine's efforts toward the internationalization of higher education, attracting foreign students, and establishing partnerships with European universities. The issue of digitalizing the educational process, which has become particularly relevant due to the ongoing war in the country and the destruction of infrastructure, is discussed. The importance of supporting Ukrainian students and faculty through international educational programs and grants is emphasized. The article also outlines the prospects for the development of higher education in Ukraine after the war, including the restoration of the material base of educational institutions and further integration into the European Higher Education Area.

Ключові слова: Вища освіта, історичний аналіз, розвиток вищої освіти, публічне управління, заклади вищої освіти.

Keywords: Higher education, historical analysis, development of higher education, public administration, higher education institutions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вища освіта завжди відігравала ключову роль у розвитку суспільства, формуванні інтелектуального потенціалу та сприянні економічному зростанню. Водночас, публічне управління забезпечувало створення умов для ефективного функціонування освітніх установ, сприяючи їх адаптації до змінних потреб суспільства. Аналіз історичного контексту розвитку вищої освіти України у контексті огляду зміни освітньої парадигми дозволить у подальшому окреслити основні підходи реформування сфери вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом наукову увагу до історичного розвитку сфери вищої освіти зосереджували В.Андрущенко, Д.Гавіланес, М.Прищак, О.Гречановська, О.Дубасенюк, С.Бєбко, Т.Туркот, Г.Чирва та ін., щодо історичних аспектів управління вищою освітою – В.Кремень, В.Луговий, Л.Ващенко, Л.Гаєвська та ін.. Проте управління вищою освітою має специфічні особливості, які потрібно вивчати з різних аспектів, тому актуальності набуває тематика вивчення змін освітньої парадигми та управлінських підходів на різних етапах розвитку.

Формулювання цілей статті - визначити зміни освітньої парадигми та управлінські підходи на різних етапах історії на основі аналізу історичного розвитку вищої освіти у контексті становлення публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта завжди користувалася особливим престижем у суспільстві, а носії глибоких знань отримували привілеї як компенсацію за витрачені на здобуття вищої освіти ресурси, зусилля та час. Як основа суспільного прогресу, процес створення та передачі нових знань завжди залучав лише невелику частку тих, хто здобував

освіту. Проте, із розвитком суспільства, до освітнього процесу почало долучатися все більше людей.

У давніх цивілізаціях, таких як давньоєгипетська, давньогрецька та давньоримська, існували школи і академії, де вивчалися мистецтво, філософія, математика та інші науки. Ці установи відігравали важливу роль у формуванні інтелектуальної та культурної спадщини.

Концепція вищої освіти виникла задовго до становлення перших університетів у країнах Давньої Греції та Стародавнього Сходу. Саме давньогрецький мислитель Платон запропонував чотирьохступеневу систему освіти, в якій третя і четверта ступінь передбачали вивчення дисциплін не тільки у прикладному, але й у філософсько-теоретичному значенні, і були розраховані передусім на тих, хто виявив здібності до абстрактного мислення [3]. У ці часи вища освіта була доступна лише заможній еліті суспільства, а усе навчання зосереджувалось на філософії, риторичі, теології та праві.

Велике значення в розвитку вищої освіти відіграв період середньовіччя. Перші університети виникли в Європі в XII столітті, зокрема Болонський університет у 1088 році та Паризький університет у 1150 році. Пізніше було створено інші університети, які приваблювали молодь з усієї Європи, такі як Салернський, Кембриджський, Оксфордський, Лісабонський, Саламанський, Празький, Краківський, Гейдельберзький та Віденський університети [3]. Ці установи стали осередками знань і досліджень, де формувалися нові наукові парадигми. Публічне управління відіграло значну роль у підтримці університетів, забезпечуючи їх фінансування та регулювання. Державна підтримка освіти сприяла поширенню знань і розвитку науки. У цей період освіта була переважно релігійною, включала філософію, медицину та право, вимагала інституційної структури для подальшого розвитку.

У періоди Відродження та Просвітництва вища освіта пройшла значні зміни. Вона стала більш світською та гуманістичною, з'явилися нові дисципліни та зросло зацікавлення у наукових дослідженнях. Просвітницька епоха у 18 столітті, охопивши Європу, суттєво вплинула на вищу освіту,

підкреслюючи важливість критичного мислення та поширення знань для суспільства. Цей період відзначився появою нових концепцій щодо цілей та змісту освіти, а також методів навчання. Реформи у вищій освіті в цей час відбувалися під впливом просвітницьких ідей. Університети переосмислювали свої програми, надаючи більше уваги гуманітарним наукам, філософії та природничим наукам. Також зростала увага до методів навчання, викладання та наукової діяльності. Реформи також охоплювали організацію університетів та їх управління, вводячи нові структури для більш ефективного функціонування та відкритості до зовнішнього світу. Ініціативи урядів європейських країн спрямовувалися на те, щоб освіта ставала більш доступною та практичною, що призвело до збільшення кількості студентів і зрослої ролі університетів у суспільному житті.

Україна також відчула вплив Просвітництва в царині вищої освіти. У цей час з'явилися нові освітні заклади, змінювалася програма навчання та підходи до викладання. Києво-Могилянська академія, заснована у 1632 році шляхом об'єднання Київської братської школи та Лаврської школи, стала важливим осередком освіти та науки в Україні та Східній Європі. В академії викладалися гуманітарні та природничі науки, філософія, риторика, теологія, що відіграло значну роль у розвитку української культури та національної свідомості. Львівський університет, заснований у 1661 році як Єзуїтська колегія і реформований у 1784 році, став одним із найстаріших університетів у Східній Європі, де викладалися як класичні гуманітарні дисципліни, так і природничі науки, відіграючи важливу роль у культурному житті Західної України. Острозька академія, заснована у 1576 році князем Василем-Костянтином Острозьким, була першою вищою школою в Україні, що об'єднала західноєвропейські освітні традиції з православною культурою, сприяючи збереженню та розвитку української мови та культури.

Встановлення контактів з європейськими університетами та обмін знаннями і викладачами сприяли збагаченню української освіти. Вплив Просвітництва сприяв значному розвитку вищої освіти в Україні, а нові

навчальні заклади стали важливими осередками науки і культури, які забезпечували високий рівень знань і сприяли розвитку національної свідомості. Цей період заклав основи для подальшого розвитку освітньої системи в Україні [6; 7].

XIX століття було періодом індустріалізації, що вимагала підготовки висококваліфікованих фахівців у різних галузях. Відповідно, державна політика сприяла створенню національних університетів і технічних інститутів, які могли б задовольнити потреби нової економіки. Університети ставали центрами технічного і наукового прогресу, сприяючи розвитку промисловості та економіки. В Україні також відбувалися значні зміни у вищій освіті.

Одним із ключових моментів цього періоду стало відкриття нових вищих навчальних закладів. У 1804 році було засновано Харківський університет, який став одним із перших класичних університетів в Україні. Цей університет зробив великий внесок у розвиток науки і техніки, а також у підготовку фахівців для промисловості та економіки. Київський університет, заснований у 1834 році, також відіграв важливу роль у розвитку освіти, науки та культури в Україні.

У ці роки також активно розвивалися технічні навчальні заклади. У 1844 році був заснований Київський політехнічний інститут (сьогодні – Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"), який став важливим центром технічної освіти і наукових досліджень. Подібні інститути були створені і в інших містах України, наприклад, Львівський політехнічний інститут, заснований у 1844 році [6].

Важливим аспектом розвитку вищої освіти в цей період була модернізація навчальних програм і підходів до викладання. Програми навчання включали більше технічних і природничих дисциплін, відповідних вимогам індустріалізації. Викладання стало більш практично орієнтованим, з акцентом на розвиток інженерних і технічних навичок.

Вищі навчальні заклади також розширили свою дослідницьку діяльність, що сприяло науково-технічному прогресу і впровадженню нових технологій у промисловість. Вони стали важливими центрами наукових відкриттів й інновацій, що сприяло економічному розвитку регіону. Важливим елементом стало залучення професорів і науковців з Європи, що сприяло впровадженню передових освітніх і наукових практик.

Таким чином, у ХІХ столітті вища освіта в Україні зазнала значних змін, адаптуючись до вимог індустріалізації. Університети і технічні інститути стали ключовими осередками підготовки фахівців і наукових досліджень, що сприяло розвитку промисловості та економіки.

Подальші зміни в суспільстві спричинили зміни і в освітньому процесі. У ХХ столітті вища освіта зазнала значних змін під впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації. Тепер увага зосереджувалося на забезпеченні доступності вищої освіти для широких верств населення. Зростання кількості університетів та студентів призвело до широкого поширення освіти. Освітні реформи, спрямовані на підвищення якості та ефективності навчального процесу, стали пріоритетом для урядів багатьох країн.

В Україні цей період також характеризувався значними змінами в сфері вищої освіти. Після Другої світової війни відбувся стрімкий розвиток вищих навчальних закладів. Було створено нові університети, інститути та академії, що сприяло збільшенню кількості студентів та розширенню доступу до вищої освіти. У 1960-х роках почали діяти політики, спрямовані на загальнодоступність освіти, що призвело до значного зростання кількості навчальних закладів та студентів.

Одним з ключових моментів цього періоду стало введення нових освітніх програм, що відповідали потребам швидко змінюваної економіки і суспільства. Акцент робився на підготовку фахівців у галузях науки, техніки, медицини, економіки та гуманітарних наук. Вищі навчальні заклади активно

впроваджували наукові дослідження і технологічні інновації, що сприяло розвитку науково-технічного потенціалу країни [7].

Таким чином, у ХХ столітті вища освіта в Україні зазнала значних змін під впливом глобалізаційних процесів та інтернаціоналізації. Зростання кількості навчальних закладів, масовізація освіти, впровадження нових освітніх програм та розширення міжнародної співпраці сприяли розвитку вищої освіти та підвищенню її якості [2].

Від початку незалежності України з 1991 року система вищої освіти продовжувала розвиватися, орієнтуючись на європейські та світові стандарти. У період з 1991 по 2002 роки основним напрямком стала побудова національної системи вищої освіти та внесення змін до законодавства для забезпечення національних інтересів. У 1991 році був прийнятий Закон України «Про освіту», який запровадив два рівні вищої освіти: «бакалавр» і «магістр», та нові класифікації: «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Впровадження Болонського процесу, реформування навчальних програм, акредитація і ліцензування навчальних закладів стали важливими кроками на шляху інтеграції до європейського освітнього простору. Це сприяло підвищенню якості освіти та збільшенню мобільності студентів і викладачів. У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було прийнято Лісабонську Конвенцію щодо визнання кваліфікацій у системі вищої освіти Європи, яку підписали 43 країни, включаючи Україну. Основна мета Лісабонської Угоди — забезпечення рівних умов для молодих спеціалістів на європейському ринку праці. Наступним кроком стало прийняття Болонської декларації, яка визначила уніфіковані стандарти, такі як двоступенева структура вищої освіти, система кредитів (ECTS) та визнання бакалавра як базової вищої освіти. Значення іноземної мови було закріплено на законодавчому рівні [7].

Після приєднання України до Болонського процесу зроблено суттєві кроки, щоб наблизити національну вищу школу до європейських стандартів.

Розроблено національну систему кваліфікацій, запроваджено нову інституційну структуру, трициклову систему, нові напрями підготовки фахівців, а також додаток до диплома європейського зразка.

Для ефективного управління освітою в Україні та реалізації принципів Болонського процесу, включаючи безперервну освіту, необхідно спиратися на існуючу законодавчу базу та впроваджувати раціональні елементи з програм розвитку освіти передових країн. Важливо також запровадити нові механізми державного регулювання процесів євроінтеграції вищої освіти України [8].

На початку XXI століття вища освіта переживає новий етап розвитку, пов'язаний із цифровізацією та впровадженням інноваційних технологій. Держава та суспільство активно підтримують процеси цифрової трансформації в освітніх установах, сприяючи їх адаптації до сучасних викликів. Впровадження онлайн-освіти, розвиток дистанційного навчання та використання нових технологій у навчальному процесі стали невід'ємними складовими сучасної вищої освіти [1].

В Україні вища освіта також зазнає значних змін внаслідок цифровізації та впровадження інновацій. Університети активно впроваджують новітні технології, такі як електронні платформи для дистанційного навчання, інтерактивні навчальні матеріали, віртуальні лабораторії та онлайн-курси. Цифрові інструменти дозволяють забезпечувати безперервність навчального процесу, навіть у складних умовах, таких як пандемія COVID-19 чи війна.

Важливу роль у цьому процесі відіграють державні ініціативи та проекти, спрямовані на розвиток цифрової інфраструктури в освітніх закладах. Підтримка з боку уряду включає фінансування модернізації технічного обладнання, розробку національних платформ для онлайн-освіти та підвищення кваліфікації викладачів у галузі цифрових технологій [4; 5].

Українські вищі навчальні заклади активно співпрацюють із міжнародними партнерами, беручи участь у спільних проектах і програмах, що сприяє обміну досвідом і впровадженню кращих практик. Це сприяє

підвищенню якості освіти, розширенню міжнародної мобільності студентів і викладачів, а також інтеграції української вищої освіти у світовий освітній простір.

Таким чином, сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується активною цифровізацією та впровадженням інноваційних технологій, що сприяє підвищенню доступності, якості та ефективності навчального процесу, а також адаптації до сучасних викликів.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Історичний розвиток вищої освіти тісно пов'язаний із еволюцією публічного управління. Від середньовічних університетів до сучасних інноваційних освітніх установ, публічне управління відіграло ключову роль у забезпеченні умов для ефективного функціонування системи вищої освіти. Аналіз історичного розвитку вищої освіти дозволяє зрозуміти, як змінювалися управлінські підходи та освітні парадигми, що, в свою чергу, сприяє формуванню стратегій для подальшого розвитку цієї важливої сфери.

У подальшому планується розглянути більш детально сучасні аспекти управління вищою освітою в Україні та напрямки реформи галузі.

Література

1. Guri-Rozenblit S. Digital technologies in higher education: sweeping expectations and actual effects. Hauppauge, N.Y : Nova Science Publishers, 2010. 175 p. URL:

https://www.researchgate.net/publication/257926252_Digital_Technologies_in_Higher_Education_Sweeping_Expectations_and_Actual_Effects (дата звернення 09.06.2024).

2. Андрущенко В. Університетська освіта України: європейський вибір. Освіта. 2001. № 47-48. С. 4-5

3. Гавіланес Д., Прищак М., Гречановська О. Розвиток вищої освіти: історичний аспект. URL: <https://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/32588508-BD02-4345-B33A-BDA43E74F293.pdf> (дата звернення 09.06.2024).

4. Дубасенюк О. Цифровізація вищої освіти: сучасні виклики, ризики, досвід. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36576/1/Дубасенюк%20тези%20укр-польс.pdf> (дата звернення 09.06.2024).
5. Бєбко С. Основні тенденції глобалізації вищої освіти. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16860/1/PIONBUG_2020_P052-053.pdf (дата звернення 09.06.2024).
6. Туркот Т. І. Зародження і розвиток вищої школи в Україні. Педагогіка вищої школи. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennya-rozvitok-vischo-shkoli-v-ukran.html> (дата звернення 09.06.2024).
7. Чирва Г.М. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. Право та державне управління. 2019. № 2 (35). Том 2. С.152-159. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/25.pdf (дата звернення 09.06.2024).
8. Закревська А. Болонський процес як передумова інтеграції вищої освіти в Україні до Європейського освітньо-наукового простору : Збірник наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність». 2016. Вип.1(16) С. 251–259. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10010/1/21.pdf> (дата звернення 09.06.2024).

References

1. Guri-Rozenblit, S. (2010), Digital technologies in higher education: sweeping expectations and actual effects, Nova Science Publishers, Hauppauge, N.Y, available at: (Accessed 05 June 2024).https://www.researchgate.net/publication/257926252_Digital_Technologies_in_Higher_Education_Sweeping_Expectations_and_Actual_Effects
2. Andrushchenko, V. (2001), “University Education in Ukraine: European Choice , Osvita, vol. 47-48, pp. 4-5

3. Havilanes D., Pryshchak M. and Hrechanovska O. (2018), “Development of Higher Education: Historical Aspect”, available at: <https://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/32588508-BD02-4345-B33A-BDA43E74F293.pdf> (Accessed 05 June 2024).
4. Dubaseniuk, O. (2023), “Digitalization of Higher Education: Modern Challenges, Risks, Experience”, available at: <http://eprints.zu.edu.ua/36576/1/Dubaseniuk%20tezy%20ukr-pols.pdf> (Accessed 05 June 2024).
5. Bebko, S. (2020), “Main Trends in the Globalization of Higher Education”, available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16860/1/PIONBUG_2020_P052-053.pdf (Accessed 05 June 2024).
6. Turkot, T. I. (2011), “ The Emergence and Development of Higher Education in Ukraine ”, Pedahohika vyshchoi shkoly, available at: <https://westudents.com.ua/glavy/50446-zarodjennya-rozvitok-vischo-shkoli-v-ukran.html> (Accessed 05 June 2024).
7. Chyrva, H.M. (2019), “ Historical Preconditions for the Formation of Modern Higher Education in Ukraine ”, Pravo ta derzhavne upravlinnia, vol. 2 (35), no. 2, pp. 152-159, available at: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/25.pdf (Accessed 05 June 2024).
8. Zakrevska, A. (2016), “ The Bologna Process as a Prerequisite for the Integration of Higher Education in Ukraine into the European Educational and Scientific Area ”, Collection of Scientific Papers "Geopolitics of Ukraine: History and Modernity", vol. 1(16), pp. 251–259, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10010/1/21.pdf> (Accessed 05 June 2024).

Стаття надійшла до редакції 15.06.2024 р.